

นิพนธ์ต้นฉบับ

พฤติกรรมและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุ ในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

นำพร อินสิน^{*✉}, จรินทร์ทิพย์ ชมชายผล^{*}, อภิญญา มะลิตัน^{**}, อภียาพร ชมภูจันทร์^{**}, น้ำฝน วงอินตา^{**}, ธนกร สิงห์สุดี^{**}

^{*}สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

^{**}หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

✉ numporn@snru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงสำรวจนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจพฤติกรรมและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 393 คน ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนจากผู้สูงอายุที่อาศัยในพื้นที่และอยู่ในทะเบียนของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสกลนคร ปี 2562 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มัธยฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหญิง ร้อยละ 59.0 อายุ 60-69 ปี ร้อยละ 63.4 สถานภาพสมรส ร้อยละ 68.2 และมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ร้อยละ 64.9 กลุ่มตัวอย่างเคยเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในหนึ่งปีที่ผ่านมา ร้อยละ 86.8 ค่ามัธยฐานของระยะเวลาการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครอยู่ที่ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ค่าต่ำสุด = 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และค่าสูงสุด = 8 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) แรงจูงใจภายใน เป็นแรงจูงใจระดับสูงที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร ได้แก่ การเห็นคุณค่าภายในตนเองและการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ในขณะที่แรงจูงใจภายนอก ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ที่ตนได้รับและการมีเครือข่ายทางสังคม เป็นแรงจูงใจระดับปานกลาง

การสร้างแรงจูงใจภายในและภายนอกอาจใช้เป็นกลยุทธ์ที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครมากขึ้นได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร

คำสำคัญ: กิจกรรมอาสาสมัคร, ผู้สูงอายุ, พฤติกรรม

Article info:

Received: Jan 28, 2021

Revised: Mar 11, 2021

Accepted: Mar 22, 2021

Original article

Volunteering behaviors and motivation on volunteering of older adults in Amphoe Mueang Sakon Nakhon

Numporn Insin^{*✉}, Jarinthip Chomchaipol*, Apinya Maliton**, Apiyaporn Chompoochan**, Namfon Wonginta**, Thanakorn Singsudee**

^{*}Health Science Program, Faculty of Science and Technology, Rajabhat Sakon Nakhon University

^{**}Bachelor of Science in Public Health, Sakon Nakhon Rajabhat University

✉ numporn@snru.ac.th

Abstract

This survey research purposed to explore the volunteering engagement and motivations on volunteering in older adults in Amphoe Mueang Sakon Nakhon. Older adults, who were currently living and were in the list of Office of Mueang District Public Health in 2019, were recruited to be the samples. 393 older adults were selected by using multi-stage random sampling. Data collection was done by questionnaire. Data was analyzed by descriptive statistics including frequency, percentage, mean, standard deviation, median, minimum and maximum.

The findings revealed that most of the samples were female (59.0%), age 60-69 years old (63.4%), married (68.2%) and most of them were farmers (64.9%). 86.8% of the samples had actively participated volunteering activities within a year. The median of duration for volunteering was 2 hours per week (min = 1, and max = 8 hours per week). Intrinsic motivations for volunteering including self-esteem and empathy were at high level. Meanwhile, extrinsic motivations including perceived benefits and social connectedness were at moderate level.

Either intrinsic and extrinsic motivations can be applied to promote volunteering behaviors in older adults, especially those who had never engaged in volunteering activity.

Keywords: Volunteering, older adults, active ageing

บทนำ

องค์การสหประชาชาติได้คาดการณ์ไว้ว่าในปี ค.ศ. 2040 ประชากรผู้สูงอายุโลกจะมีจำนวน 1,738 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 19.0 ของประชากรโลกทั้งหมด ในปี พ.ศ.2562 ประเทศไทยมีผู้สูงอายุประมาณ 11.6 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 17.5 ของประชากรทั้งหมด (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2562) เมื่อผู้สูงอายุไทยมีอายุยืนยาวขึ้น ส่งผลให้ประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมากขึ้น ในขณะเดียวกัน รัฐต้องรับภาระในการจัดหาสวัสดิการเพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่มากขึ้นด้วย

วัยสูงอายุไม่ได้เป็นเพียงแค่วัยแห่งภาวะพึ่งพิงเท่านั้น เพราะยังมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ ตลอดจนมีทักษะต่าง ๆ ในการช่วยเหลือสังคมได้ จึงได้มีการนิยามผู้สูงอายุเหล่านี้ว่าเป็นผู้ที่มีภาวะ “Active ageing หรือ พหุพลัง” (Kalache & Gatti, 2003) ในปี ค.ศ. 2002 องค์การอนามัยโลกได้กำหนด Active Ageing Framework ไว้เป็นแนวทางให้สังคมโลกนำไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมภาวะพหุพลังของผู้สูงอายุในสังคมให้สามารถพึ่งพาตนเอง และสามารถทำประโยชน์แก่ครอบครัว และสังคมได้อีกด้วย (Kalache & Gatti, 2003) กรอบแนวคิดพหุพลังได้ระบุเป้าหมายของผู้สูงอายุที่มีภาวะพหุพลังไว้สามประการหลักด้วยกัน ได้แก่ 1) สุขภาพดี 2) มีส่วนร่วมทางสังคม และ 3) มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต สำหรับประเทศไทยก็มีการกำหนดนโยบายด้านผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับแนวคิดภาวะพหุพลังนี้เช่นกัน โดยปรากฏในแผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545-2564) ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ.2552 ที่มีวิสัยทัศน์ประการหนึ่งว่า “ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคมและสมควรให้คงคุณค่าไว้ให้นานที่สุด” (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553)

จากรายงานดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทยปี พ.ศ. 2560 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) พบว่า ดัชนีพหุพลังผู้สูงอายุไทยมีค่าเท่ากับ 0.685 (ช่วงคะแนน 0-1) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับดัชนีแยกรายองค์ประกอบพบว่า ด้านสุขภาพมีค่าสูงสุด (0.797) รองลงมาคือ ด้านหลักประกันความมั่นคง (0.751) ในขณะที่ด้านมีส่วนร่วมทางสังคมมี

ค่าน้อยที่สุด (0.502) ผลรายงานนี้สะท้อนให้สังคมไทยได้ตระหนักว่า ผู้สูงอายุไทยยังต้องการการสนับสนุนให้มีภาวะพหุพลังสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนให้มีส่วนร่วมทางสังคม เมื่อผู้สูงอายุมีภาวะพหุพลังสูงขึ้นแล้ว จะได้นำศักยภาพที่มีมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม นอกจากนี้ ยังทำให้ผู้สูงอายุเพิ่มการรับรู้คุณค่าของตนเอง และเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในระยะยาวอีกด้วย

การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร (Volunteering activity) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมทางสังคมที่ปรากฏในสังคมไทยรูปแบบหนึ่ง กิจกรรมอาสาสมัครเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาของตนเองเพื่อมุ่งทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสังคม โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน (Bonsdorff & Rantanen, 2011) กิจกรรมอาสาสมัครมักจะเป็นกิจกรรมที่ทำให้บุคคลได้ออกไปพบปะเพื่อนและทำความรู้จักผู้คนที่หลากหลาย จากการวิจัยที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นว่า การที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครนั้นส่งผลดีต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตจากการทบทวนวรรณกรรมของ Bonsdorff & Rantanen (2011) ค้นพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครมีผลทำให้ผู้สูงอายุมีการรับรู้ภาวะสุขภาพตนเอง การทำงานและเคลื่อนไหวร่างกาย ตลอดจนความพึงพอใจในชีวิตสูงขึ้น และยังช่วยลดภาวะซึมเศร้าได้อีกด้วย นอกจากนี้ การทำกิจกรรมอาสาสมัครทำให้ผู้สูงอายุมีความผาสุกเพิ่มขึ้น (Morrow-Morrow-Howell, Hinterlong, Rozario & Tang, 2003; Pavelek, 2013) และรับรู้ในคุณค่าของตนเองมากขึ้น (Greenfield & Marks, 2004) อย่างมีนัยสำคัญ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครเป็นกิจวัตรยังมีอัตราตายลดลงเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครอีกด้วย (Musick, Herzog & House, 1999) ดังนั้น หากสังคมสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้สูงอายุออกมาทำกิจกรรมอาสาสมัครมากขึ้น ไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมภาวะพหุพลังเท่านั้น แต่น่าจะส่งผลดีต่อสุขภาพของผู้สูงอายุในระยะยาวอีกด้วย

การศึกษาที่ผ่านมาเน้น มีการศึกษาที่เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในกลุ่มวัยต่าง ๆ เช่น กลุ่มวัยรุ่น (กฤตยา ทัพวงษ์, 2552) และวัยผู้ใหญ่ (กนกวรรณ นิมทัศนศิริ, ญาณิศา เผื่อนเพาะ, ธนยศ ดอกดวง และพิทักษ์ศิริวงศ์, 2557) อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่เจาะจงในกลุ่มผู้สูงอายุไทยยังมีจำกัด ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรม การเข้า

ร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุ จะเป็นข้อค้นพบที่สำคัญที่สะท้อนให้สังคมเห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบันและอาจชี้แนะแนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมอาสาสมัครสำหรับผู้สูงอายุไทยได้ การศึกษาของ Pavelek (2013) และ การศึกษาของ Rouse & Clawson (1992) พบว่า มีแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครอย่างหลากหลาย และแรงจูงใจที่สำคัญ คือ ความภาคภูมิใจและการเห็นคุณค่าในตนเอง และความสนุกสนานที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุไทยจึงน่าจะช่วยกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครให้มากขึ้นได้

อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 12.98 (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสกลนคร, 2561) จากรายงานพบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่จำนวนหนึ่งเป็นผู้ที่มีศักยภาพ และบางครั้งมีการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ แต่ก็ยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวนมากที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม หรือกิจกรรมอาสาสมัครใด และขาดโอกาสที่จะช่วยเหลือสังคมตามแนวทางที่ตนมีศักยภาพ (กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครสกลนคร, 2561) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสำรวจพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมหรือจัดหาสิ่งสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครมากขึ้น ทั้งนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครจะทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเอง ส่งผลให้สังคมเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัดพลาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสำรวจพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครและแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) แบบภาคตัดขวาง โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ปี 2562 จำนวน 22,835 คน (สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสกลนคร, 2561)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ปี 2562 โดยกำหนดเกณฑ์คัดเข้าคือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่จริงในพื้นที่ ณ ช่วงระยะเวลาที่เก็บข้อมูล (เดือนกันยายน – เดือนตุลาคม พ.ศ.2562) และกำหนดเกณฑ์การคัดออก เมื่อเป็นผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียงหรือเป็นผู้ป่วยระยะท้าย โดยการกำหนดขนาดตัวอย่างจากการคำนวณโดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนกรณีทราบจำนวนประชากร (บุญญพัฒน์ ไชยเมล์, 2556) ดังนี้

$$n = \frac{N z_{\alpha/2}^2 p(1-p)}{(e^2(N-1)) + (z_{\alpha/2}^2 p(1-p))}$$

การวิจัยนี้อ้างอิงค่าสัดส่วนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครจากงานวิจัยของ Morrow-Howell *et al.* (2003) คิดเป็นร้อยละ 34.5 และใช้ค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 จำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำที่ได้จากการคำนวณจะบวกเพิ่มอีกร้อยละ 10 ได้เป็นขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 393 คน การสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage random sampling) โดยแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุตามตำบลจำนวน 16 ตำบล แล้วสุ่มอย่างง่ายให้ได้ตำบลตัวอย่างมาจำนวน 8 ตำบล หลังจากนั้น ผู้วิจัยคำนวณจำนวนหมู่บ้านตัวอย่างตามสัดส่วนจำนวนประชากรผู้สูงอายุได้ตำบลละ 1-2 หมู่บ้าน เลือกหมู่บ้านโดยการสุ่มอย่างง่าย และเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุแต่ละหมู่บ้านโดยการสุ่มอย่างง่ายตามรายชื่อตามจำนวนที่คำนวณไว้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก และโรคประจำตัว เป็นข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบและเติมคำตอบ

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร ได้แก่ ประสิทธิภาพการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา จำนวนชั่วโมงที่เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครต่อสัปดาห์ และรูปแบบกิจกรรมอาสาสมัครที่เข้าร่วม เป็นข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบและเติมคำตอบจำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 3 แรงจูงใจในการทำกิจกรรมอาสาสมัคร เป็นข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 4 ระดับ เพื่อให้ประเมินความรู้สึกของตนเกี่ยวกับแรงจูงใจด้านต่างๆ ที่ส่งผลหรืออาจส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร มาตราส่วนประมาณค่ากำหนดตั้งแต่ จริง (4 คะแนน) ถึง ไม่จริงเลย (1 คะแนน) ข้อคำถามมีจำนวน 15 ข้อ ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าภายในตนเอง จำนวน 3 ข้อ การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จำนวน 3 ข้อ การรับรู้ประโยชน์ที่ตนได้รับ จำนวน 6 ข้อ เครือข่ายทางสังคม จำนวน 3 ข้อ ระดับแรงจูงใจเป็น 3 ระดับโดยใช้การแบ่งแบบอันตรภาคชั้น ดังนี้ คะแนน 1.00 – 1.75 หมายถึง มีแรงจูงใจระดับต่ำมาก คะแนน 1.76 – 2.50 หมายถึง มีแรงจูงใจระดับต่ำ คะแนน 2.51 – 3.25 หมายถึง มีแรงจูงใจระดับปานกลาง และคะแนน 3.26 – 4.00 หมายถึง มีแรงจูงใจระดับสูง

4. การตรวจสอบเครื่องมือวิจัย มีการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาด้วยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) เมื่อทบทวนและปรับแก้ไข (ร่าง) แบบสอบถามตามผู้เชี่ยวชาญแล้ว คณะผู้วิจัยจึงนำ (ร่าง) แบบสอบถามไปทดลองเก็บข้อมูลในกลุ่มผู้สูงอายุ 30 คน ในอำเภออื่นใกล้เคียงเพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของข้อคำถามเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของครอนบาคเท่ากับ 0.76

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้ยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ตาม Declaration of Helsinki การเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างเป็นไปตามความสมัครใจ โดยคณะผู้วิจัยมีการชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยประโยชน์และผลกระทบของงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถตัดสินใจเข้าร่วมหรือปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการวิจัยได้โดยอิสระ คณะผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยตามแบบสอบถามทีละข้อ ใช้เวลาประมาณ 30-40 นาทีต่อคน หากมีข้อคำถามใดที่ผู้ตอบไม่สะดวกใจ หรืออึดอัดใจสามารถข้ามข้อคำถามนั้นได้ และสามารถยุติการตอบ

แบบสอบถามได้ทันทีตามความประสงค์ของกลุ่มตัวอย่าง กระบวนการจัดเก็บข้อมูลส่วนตัวเป็นความลับทั้งระหว่างการวิจัยและการนำเสนอรายงานการวิจัย ไฟล์ข้อมูลและแบบสอบถามจะเก็บไว้โดยมีเพียงคณะผู้วิจัยเท่านั้นที่เข้าถึงข้อมูลได้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกฉบับ แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด

บทสรุปและอภิปรายผล

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 393 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ 59.0 ค่ามัธยฐานของอายุกับ 67 ปี (อายุต่ำสุด 60 ปี และอายุสูงสุดเท่ากับ 98 ปี) ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสคิดเป็นร้อยละ 68.20 เป็นหม้าย/หย่า หรือแยกกันอยู่ คิดเป็นร้อยละ 29.5 ที่เหลือเป็นโสด คิดเป็นร้อยละ 2.30 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดในระดับการศึกษาประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 93.6 และประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 64.1 เกษียณอายุราชการ 24.5 ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 6.3 นอกนั้นประกอบอาชีพ รับจ้างทั่วไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 66.9 และมีโรคประจำตัวคิดเป็นร้อยละ 33.1 กลุ่มที่มีโรคประจำตัวพบว่าเป็นโรคเรื้อรัง ได้แก่ เบาหวาน ความดันโลหิตสูง คิดเป็นร้อยละ 89.3

พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร พบว่ากลุ่มตัวอย่างได้เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครอย่างน้อยหนึ่งครั้งในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา คิดเป็นร้อยละ 86.8 ส่วนใหญ่ใช้เวลาในการทำกิจกรรมการอาสาสมัคร 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (น้อยที่สุด 1 ชั่วโมง และมากที่สุด 8 ชั่วโมง) พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครที่วัด โบสถ์ หรือศาสนสถานของตนเองครบถ้วนถือ คิดเป็นร้อยละ 96.77 และร่วมกิจกรรมอาสาสมัครหรืองานต่างๆ ที่จัดในชุมชนที่ตนเองอาศัย จำนวนร้อยละ 94.13 รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

แรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมหรือน่าจะเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครจากแรงจูงใจภายในในระดับสูงและ

ปานกลาง ได้แก่ แรงจูงใจด้านการเห็นคุณค่าภายในตนเองเป็นแรงจูงใจระดับสูง เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครทำให้ตนเองมีคุณค่ามากขึ้น ($\bar{X} = 3.75, S.D. = 0.60$) ทำให้มองตนเองในดีมากขึ้น ($\bar{X} = 3.66, S.D. = 0.61$) และแรงจูงใจด้านการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครทำให้รู้สึกว่าการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญ ($\bar{X} = 3.81, S.D. = 0.47$) รู้สึกสงสารและอยากช่วยเหลือผู้อื่น ($\bar{X} = 3.79, S.D. = 0.50$) และรู้สึกเห็นอกเห็นใจคนที่กำลังลำบาก ($\bar{X} = 3.81, S.D. = 0.45$)

ส่วนแรงจูงใจภายนอก ผลการวิจัยพบว่า เป็นแรงจูงใจที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในระดับสูง ได้แก่ แรงจูงใจด้านการรับรู้ประโยชน์ที่ตนเองได้รับ เช่น รู้สึกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครทำให้ได้คลายเครียดหรือลืมความกังวลเกี่ยวกับปัญหาของตนเอง ($\bar{X} = 3.62, S.D. = 0.64$) และระดับปานกลาง เช่น ได้ประสบการณ์และเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ ($\bar{X} = 3.23, S.D. = 0.69$) และแรงจูงใจด้านการมีเครือข่ายทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง เช่น การมีคนรู้จักบอกเล่าประสบการณ์ที่น่าสนใจในการทำกิจกรรมอาสาสมัครให้ฟังเป็นการจูงใจให้เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครได้ ($\bar{X} = 3.22, S.D. = 0.96$) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 2

ผลการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร เคยมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมาถึงร้อยละ 86.8 นับได้ว่าผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีส่วนร่วมในสังคมตามมุมมองแนวคิดพัฒนาพลัง แต่อย่างไรก็ตาม รายงานดัชนีภาวะพัฒนาพลังผู้สูงอายุไทย พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดสกลนคร มีค่าดัชนีการมีส่วนร่วมอยู่ที่ 0.571 จัดเป็นระดับปานกลางเท่านั้น การที่ข้อค้นพบไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกันอาจอธิบายได้ว่าตัวชี้วัดในดัชนีพัฒนาพลังผู้สูงอายุไทยด้านการมีส่วนร่วมไม่ได้บรรจุเรื่องของการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครเข้าไว้ด้วย มีเพียงประเด็นด้านการมีงานทำ ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนหรือหมู่บ้าน และด้านการให้ความช่วยเหลือดูแลสมาชิกในครัวเรือนเท่านั้น

การศึกษาที่ผ่านมาในสหรัฐอเมริกา พบว่า ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครเพียงร้อยละ 36.0 (Greenfield and Marks, 2004) ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ แต่ยังไม่อาจสรุปได้ว่าผู้สูงอายุทั้งสอง

พื้นที่มีพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครที่แตกต่างกัน เนื่องจากรูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในสหรัฐอเมริกาเป็นการเก็บข้อมูลเฉพาะกิจกรรมที่ทำร่วมกับองค์กรอาสาสมัครอย่างเป็นทางการที่ต้องทำอย่างน้อยหนึ่งครั้งต่อเดือน แต่ไม่นับรวมกิจกรรมอาสาสมัครอื่น ๆ ที่ทำในรูปแบบไม่เป็นทางการด้วย แต่ผลการวิจัยนี้ก็แสดงให้เห็นแนวโน้มที่ดีว่า ผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดสกลนครมีสัดส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครที่ค่อนข้างสูง บ่งบอกถึงการที่มีผู้สูงอายุมีภาวะพัฒนาพลัง และสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมที่ตนอาศัยอยู่ได้

สำหรับความถี่ของการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทำกิจกรรมอาสาสมัคร 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Morrow-Howell *et al.* (2003) ที่พบว่า ผู้สูงอายุในสหรัฐอเมริกามีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครเฉลี่ย 71.5 ชั่วโมงต่อปี หรืออาจคิดเป็นจำนวนน้อยกว่า 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ผลการศึกษาในครั้งนี้มีความถี่การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครมากกว่าเล็กน้อย อาจเป็นเพราะว่าบริบททางศาสนาพุทธ มีกิจกรรมทางศาสนาทุกวันหรือทุกสัปดาห์ จึงทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสออกมาทำกิจกรรมทำนุบำรุงศาสนาอย่างสม่ำเสมอ

ผลจากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า การที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครนั้น มีแรงจูงใจที่สำคัญมาจากการเห็นคุณค่าภายในตนเองและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Pavelek (2013) ที่พบว่าแรงจูงใจที่สำคัญ ได้แก่ การไม่เห็นแก่ตัว อย่างไรก็ตาม การศึกษาของ Pavelek ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าบุคคลควรได้รับการสนับสนุนให้ทำตั้งแต่วัยเรียน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลนั้นเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครได้อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งเข้าสู่วัยสูงอายุ นำไปสู่การเป็นอาสาสมัครตลอดชีวิต (Lifelong volunteer) ได้

การได้ออกมาทำกิจกรรมอาสาสมัครทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นที่ต้องการของผู้อื่นและสังคม ในขณะที่ผู้สูงอายุบางส่วนยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครและใช้ศักยภาพที่ตนเองมีออกมาทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น เราจึงควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ออกมาใช้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างมีความสุขและมี

คุณค่า ซึ่งสิ่งนี้ได้สนับสนุนแผนพัฒนาผู้สูงอายุผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) ที่กำหนดวิสัยทัศน์ด้านการพึ่งพาผู้สูงอายุว่า “ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคมและสมควรให้คงคุณค่าไว้นานที่สุด”

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้นผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร โดยอาจใช้กลยุทธ์ที่กระตุ้นด้วยแรงจูงใจ โดยอาจเน้นแรงจูงใจภายในเป็นหลัก เช่น การกระตุ้นให้เห็นคุณค่าภายในตนเองเมื่อได้ทำประโยชน์ต่อผู้อื่น การสะท้อนให้เห็นข้อดีของตนเองและรับรู้ว่าเป็นที่ต้องการของสังคม เป็นต้น และอาจเสริม

ด้วยแรงจูงใจภายนอก เช่น การมีกลุ่มเครือข่ายทางสังคมในการทำกิจกรรมอาสาสมัคร หรือมีการเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมอาสาสมัครตามศักยภาพของตนเอง

2. การวิจัยในครั้งต่อไป อาจหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครของผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นกลยุทธ์ในการส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครมากขึ้น และอาจมีการติดตามภาวะสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสกลนครที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลจำนวนผู้สูงอายุปี 2562 และขอขอบคุณชมรมผู้สูงอายุเทศบาลนครสกลนครที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกิจกรรมอาสาสมัคร

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Public Health, Ubon Ratchathani Rajabhat University

Ubon Ratchathani Rajabhat University

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ นิ่มทัศนศิริ, ญาณิศา เผื่อนเพาะ, ธนยศ ดอกดวง และ พิทักษ์ ศิริวงศ์. (2557). การให้ความหมาย ที่มาของความหมายและแนวทางในการเป็นอาสาสมัครกู้ภัยมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์ จังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*. 7(1): 181-190.
- กองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครสกลนคร. (2561). รายงานผลการดำเนินงานศูนย์ผู้สูงอายุ จังหวัดสกลนคร ปี 2561. สกลนคร.
- กฤตยา ทัพพงษ์. (2552). *พฤติกรรมอาสาของนิสิตนักศึกษาในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ.2545 - 2564)*. Retrieved December. 30 2020, from http://www.dop.go.th/download/laws/law_th_20152309144546_1.pdf
- บุญญพัฒน์ ไชยเมส. (2556). การกำหนดขนาดตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงพรรณนาในงานสาธารณสุข. *วารสารมหาวิทยาลัยทักษิณ*. 16(2): 9-18.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2562). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562*. Retrieved December. 30 2020, from <https://thaitgri.org/?p=39387>
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเมืองสกลนคร. (2561). *จำนวนผู้สูงอายุอำเภอเมืองสกลนคร*. Retrieved January. 14 2018, from <http://cupsakol.org/muanghol/>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *ดัชนีพัฒนาพลังผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพฯ : เท็กซ์แอนด์เจอร์นัลพับลิเคชั่น.
- Bonsdorff & Rantanen (2011). Benefits of formal voluntary work among older people. A review. *Aging Clinical and Experimental Research*. 23(3): 162-169.
- Greenfield & Marks (2004). Formal Volunteering as a Protective Factor for Older Adults' Psychological Well-Being. *Journal of Gerontology: SOCIAL SCIENCES*. 59B(5): S258-S264.
- Kalache & Gatti. (2003). Active ageing: a policy framework. *Advances in Gerontology*. 11:7-18.
- Morrow-Howell, Hinterlong, Rozario & Tang. (2003). Effects of Volunteering on the Well-Being of Older Adults. *Journal of Gerontology: SOCIAL SCIENCES*. 58B(3): S137-S145.
- Musick, Herzog & House. (1999). Volunteering and Mortality Among Older Adults: Findings from a National Sample. *Journal of Gerontology: SOCIAL SCIENCES*. 54B(3): S173-S180.
- Pavelek. (2013). Understanding the motivation for senior volunteering; Can volunteering of the elderly enhance their individual and social life? A qualitative research on senior volunteering. *Journal of Education, Psychology and Social Sciences*. 1(1): 54-59.
- Rouse & Clawson. (1992). Motives and Incentives of Older Adult Volunteers. *Journal of Extension*. 30(3): 9-12.

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร (n=393)

พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร	จำนวน (ร้อยละ)
1. พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครในรอบหนึ่งปีที่ผ่านมา (คน)	341 (86.80)
2. ระยะเวลาการทำกิจกรรมอาสาสมัคร (จำนวนชั่วโมง/สัปดาห์) (n=341) มัธยฐาน (ค่าต่ำสุด, ค่าสูงสุด)	2 (1, 8)
3. รูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร	
การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครที่วัด โบสถ์ หรือ ศาสนสถานของตนเองเคารพ นับถือ (n=341)	330 (96.77)
การร่วมกิจกรรมอาสาสมัครหรืองานต่างๆ ที่จัดในชุมชนที่อยู่อาศัย (n=341)	321 (94.13)
การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครที่ชมรม โรงเรียนผู้สูงอายุหรือกลุ่มกิจกรรม ต่างๆ ที่สนใจ (n=341)	34 (9.97)
การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่างๆ (n=341)	33 (9.67)
การเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครที่โรงพยาบาลหรือสถานสงเคราะห์เด็ก สตรี คนชรา หรือ ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ (n=341)	13 (3.81)

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร (n=393)

ข้อความ	จำนวน (ร้อยละ)				ค่าเฉลี่ยของคะแนน (ช่วงคะแนน 1-4) $\bar{X}$, S.D.	ระดับ แรงจูงใจ
	จริง	ค่อนข้างจริง	จริงบางครั้ง	ไม่จริงเลย		
1. แรงจูงใจภายใน						
การเห็นคุณค่าภายในตน						
1. รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามาก ขึ้น	327 (83.20)	38 (9.70)	25 (6.40)	3 (0.70)	3.75, 0.60	สูง
2. มองตัวเองในแง่ดีมากขึ้น	290 (73.80)	76 (19.30)	25 (6.40)	2 (0.50)	3.66, 0.61	สูง
3. รู้สึกว่าตนเองเป็นที่ ต้องการของผู้อื่น	273 (69.50)	87 (22.10)	30 (7.60)	3 (0.80)	3.60, 0.66	สูง
การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น						
1. รู้สึกว่าการช่วยเหลือผู้อื่น เป็นสิ่งสำคัญ	334 (85.00)	45 (11.50)	14 (3.50)	0 (0.00)	3.81, 0.47	สูง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับแรงงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร (n=393) (ต่อ)

ข้อความ	จำนวน (ร้อยละ)				ค่าเฉลี่ยของคะแนน (ช่วงคะแนน 1-4)	ระดับ แรงงใจ
	จริง	ค่อนข้างจริง	จริงบางครั้ง	ไม่จริงเลย		
2. รู้สึกสงสารและอยาก ช่วยเหลือผู้อื่น	324 (82.40)	55 (14.00)	13 (3.30)	1 (0.30)	3.79, 0.50	สูง
3. รู้สึกเห็นอกเห็นใจคนที่ กำลังลำบาก	331 (84.20)	51 (13.00)	11 (2.80)	0 (0.00)	3.81, 0.45	สูง
2. แรงงใจภายนอก						
การรับรู้ประโยชน์ที่ตนได้รับ						
1. ได้คลายเครียดหรือลืม ความกังวลเกี่ยวกับปัญหา ของตนเอง	275 (70.00)	90 (22.80)	25 (6.40)	3 (0.80)	3.62, 0.64	สูง
2. ได้ทำกิจกรรมที่ตนเองรัก และชอบ	197 (50.10)	162 (41.20)	31 (7.90)	3 (0.80)	3.41, 0.66	สูง
3. ได้ประสบการณ์ และเรียนรู้เรื่องใหม่ๆ	146 (37.20)	199 (50.60)	42 (10.70)	6 (1.50)	3.23, 0.69	ปานกลาง
4. ได้ลองทำสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่ เคยทำมาก่อน	126 (32.10)	208 (52.90)	49 (12.50)	10 (2.50)	3.15, 0.72	ปานกลาง
5. ได้ทำงานกับคน หลากหลายมากขึ้น	158 (40.20)	192 (48.90)	40 (10.10)	3 (0.80)	3.28, 0.67	สูง
6. ได้มีเพื่อนใหม่ ต่างเพศ ต่างวัย ต่างอาชีพ	147 (37.40)	187 (47.60)	46 (11.70)	13 (3.30)	3.19, 0.76	ปานกลาง
เครือข่ายทางสังคม						
1. มีคนรู้จักบอกเล่า ประสบการณ์ที่น่าสนใจการ ทำกิจกรรมอาสาสมัครให้ฟัง	200 (50.90)	113 (28.80)	45 (11.50)	35 (8.90)	3.22, 0.96	ปานกลาง
2. มีเพื่อนหรือคนใกล้ชิด อยากให้ทำกิจกรรม อาสาสมัคร	174 (44.30)	109 (27.70)	70 (17.80)	40 (10.20)	3.06, 1.01	ปานกลาง
3. มีคนในครอบครัวชักชวน ไปทำกิจกรรมอาสาสมัคร	144 (36.60)	71 (18.10)	70 (17.80)	108 (27.50)	2.64, 1.23	ปานกลาง